

ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ СЕРЕД ІНШИХ КРАЇН СВІТУ

Для визначення сталого розвитку країни у світі в рамках європейської інтеграції використовуються декілька національно-важливих показників, серед яких найбільш важливим є індекс людського розвитку (ІЛР) до складу якого входять: очікувана тривалість життя при народженні, очікувана тривалість навчання, середня тривалість навчання, ВНД на душу населення, рівень народжуваності та смертності, рівень бідності та інші (Табл.1). ІЛР є середнім виміром основних досягнень країни у царині людського розвитку. З 1990 року Програма розвитку ООН (ПРООН) аналізує та фіксує щорічні зміни показників розвитку країн, членів ООН, у тому числі України з 1993 року, надаючи допомогу у розробці рішень для здійснення переходу від планової до ринкової економіки та розвитку демократичної стабільної системи.

Мета даної роботи було висвітленні конкретної статистичної інформації щодо ІЛР України, детального опису кожного показника та порівняння певного індексу розвитку нашої держави з іншими цим показником для інших країн світу, відповідно до щорічної доповіді ПРООН.

Таблиця 1.

Тенденції ІЛР України на основі узгоджених даних часових рядів, нових складових показників і нової методології

	Очікувана тривалість життя при народженні (років)	Очікувана тривалість навчання (років)	Середня тривалість навчання (років)	ВНД на душу населення за ПКС (дол.) 2005 р.	Значення ІЛР
1980	69,3	11,9	7,4	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$
1985	70,2	12,2	8,2	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$
1990	69,8	12,5	9,1	8252	0,714
1995	67,9	11,9	10,4	3535	0,67
2000	67,4	12,7	10,7	3585	0,673
2005	67,5	14,2	11,1	5520	0,718
2010	68,2	14,8	11,3	5938	0,733
2011	68,5	14,8	11,3	6210	0,737
2012	68,8	14,8	11,3	6428	0,740
2015	68,5	14,8	11,3	3055	0,730

Так як в деяких країнах за певний проміжок років можливі лише абсолютно незначні зміни у показниках, їх вважають відносно стабільними або незмінними, тобто формування доповідей відбувається періодично, але на основі щорічних аналізів. Так, за період з 1990 по 2012 рр. значення ІЛР України зросло з 0,714 до 0,740, або на 4% чи в середньому приблизно на 0,2% за рік, але вже у 2015 році індекс людського розвитку впав на до 0,730, в більшості за рахунок погіршення фінансового стану країни, зокрема показник ВНД на душу населення у 2015 склав 3055 дол. на рік, у порівнянні з 6428 дол. у 2012 році. На відміну від валового національного доходу - темпи зростання ВВП у 2015 підвищились на 0,2% у порівнянні з попереднім роком.

Відповідно до доповідей ПРООН 2012-го та 2015-го років маємо наступні дані: за даними ІЛР 2012 року Норвегія, Австралія та Швейцарія очолюють рейтинг зі 187 країн та територій, в той час як Чад, Центральноафриканська Республіка та Нігер займають останні позиції. Значення індексу людського розвитку України знаходиться на досить високому рівні, даний показник ставить країну на 78 позицію з 187 країн і територій (Табл.2). За даними на 2015 рік, трійка лідерів не змінилася, проте Україна зайняла 83 місце, погіршивши свій показник.

Починаючи з Доповіді ПРООН 2010 року було додано два рейтинги із експериментальними показниками: Індекс багатовимірної бідності (ІББ) та Індекс гендерної нерівності (ІГН).

ІГН було розроблено заради вимірювання рівня гендерної нерівності на основі національних даних з репродуктивного здоров'я, розширення прав та можливостей жінок, участі жінок на ринку праці. Нідерланди, Швеція та Данія очолюють ІГН, відображаючи найменший рівень гендерної нерівності. Станом на 2014 рік Україна посідає 56 місце серед 148 країн (Табл.3), Російська Федерація за цим індексом займає 75 позицію. Хорватія займає 55 сходинку, а Польща – 57. До країн із найбільшим рівнем гендерної нерівності відносяться країни регіонів Африки, на південь від Сахари, Південної Азії та Арабські держави.

Таблиця 2.

Показники Індексу людського розвитку України за 2012 рік порівняно з окремими країнами та групами

	Значення ІЛР	Рейтинг за ІЛР	Очікувана	Очікувана	Середня	ВНД на душу
--	--------------	----------------	-----------	-----------	---------	-------------

			тривалість життя при народженні (років)	тривалість навчання (років)	тривалість навчання (років)	населення за ПКС (дол.)
Україна	0,740	78	68,8	14,8	11,3	6428
Казахстан	0,754	69	67,4	15,3	10,4	10451
Російська Федерація	0,788	55	69,1	14,3	11,7	14461
Європа і Центральна Азія	0,771	¾	71,5	13,7	10,4	12243
Країни з високим ІЛР	0,758	¾	73,4	13,9	8,8	11501

Індекс багатомірної бідності (ІББ) вивчає фактори на рівні господарств, що показують більш повну картину бідності, аніж тільки вимірювання доходу. До таких факторів віднесли грамотність дорослого населення, охоплення шкільною освітою дітей, рівень дитячої смертності, доступ до чистої води, електрики і каналізації, а також основних товарів та житлового будівництва. На 2013 рік у 104 країнах, що були оцінені за допомогою ІББ, приблизно 1,56 млрд осіб – або більш ніж 30% населення – живуть за межею багатомірної бідності. Усі країни із найбільшим рівнем бідних осіб за показниками ІББ знаходяться у Африці: Ефіопія (87%), Ліберія (84%), Мозамбік (79%) та Сієр Леон (77%). За абсолютними показниками найбільше осіб, що живуть за межею багатомірної бідності, знаходиться у Південній Азії, включаючи 612 мільйонів тільки у Індії. Середній ІББ у регіоні Східної Європи та Центральної Азії становить 0,771, що робить його лідером серед країн, які було оцінено, але в них спостерігається друге найгірше становище із працевлаштуванням (58,4%) серед шести регіонів.

Таблиця 3.

Основні значення ІГН України за 2014 рік

Загальний показник гендерної нерівності	Місце в світі за ІГН	Жіноча смертність на 100 тис. народжених дітей	Представництво жінок у парламенті	Відсоток дорослих, які мають як мінімум середню освіту		Частка участі на ринку праці	
				Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки
0,286	56	23	11,8%	91,7%	95,9	53,2	66,9

Ситуація в Україні склалася дещо іншим чином: 2,2% населення живе у багатомірній бідності, ще 1% є вразливим до таких депривацій. Проте за статистикою 2015 року - 25% українців жили нижче рівня відносної бідності, 32,6% українських сімей з дітьми – бідні, кожен п'ятий працюючий українець вважається бідним, адже середній показник ВНД на душу населення знизився до 3055 дол. за рік. Кількість людей, які живуть у багатомірній бідності в Казахстані та Росії дорівнює 0.6% та 1.3% відповідно.

Процес змін показників можна корисно оцінити шляхом порівняння з показниками інших країн – як за географічним положенням, так і за значенням ІЛР, проте як і всі середні величини, даний показник маскує нерівність у розподілі людського розвитку по населенню на рівні країни. Тому у доповіді за 2010 рік був уведений «ІЛР, скоригований на нерівність (ІЛРН)», який враховує нерівність у всіх трьох вимірах ІЛР шляхом «дисконтування» середнього значення кожного виміру згідно з його рівнем нерівності. ІЛР можна розглядати як індекс «потенційного» людського розвитку, а ІЛРН – як індекс фактичного людського розвитку. Якщо значення ІЛР України 2015 року скоригувати на нерівність, то воно впаде до 0,662, тобто через нерівність у розподілі показників - виміри знизяться на 9,2%. У Казахстані втрата через нерівність становить 13,6 відсотка. Середня втрата через нерівність для країн з високим ІЛР становить 20,6 відсотка, а для Європи та Центральної Азії – 12,9 відсотка.

Вцілому, загальна світова тенденція полягає у безперервному покращенні рівня людського розвитку. Насправді, жодна із країн не показала нижчого ІЛР, а ніж у 2000 році. Проте, на жаль, висновки для України не є дуже оптимістичними.